

DEMOGRAFICKÝ PROFIL ÚSTECKÉHO A OSTRAVSKÉHO KRAJE (RECENZE)

Ačkoli vyšší územní samosprávné celky podle ústavního zákona č. 347/1997 Sb. mají začít fungovat teprve od 1. ledna 2000, základní informace o nich je účelné znát již v předstihu. Z hlediska demografického se tak stalo vydáním publikací o dvou z nich: o budoucím kraji Ústeckém¹⁾ a budoucím kraji Ostravském²⁾. Zpracování provedl Terplan, a.s. na konci minulého roku.

Oba kraje budou patřit ke středně velikým, avšak nejprůmyslovějším krajům republiky. Oba vykazují také nejvyšší urbanizaci v zemi. Ústecký kraj se bude skládat z okresu Děčín, Chomutov, Litoměřice, Louny, Most, Teplice a Ústí nad Labem. Bude měřit 5 335 km², v roce 1997 měl 825 870 obyvatel žijících v 353 obcích při zalidnění 155 obyvatel na km². Ostravský kraj budou tvořit okresy Bruntál, Frýdek - Místek, Karviná, Nový Jičín, Opava a Ostrava - město. Jeho rozloha bude 5 555 km², v roce 1997 měl 1 285 936 obyvatel žijících ve 300 obcích při zalidnění 232 obyvatel na km².

V Ústeckém kraji je dnes 17 měst s 10 000 a více obyvateli, ve kterých žije 66 % obyvatel kraje, v Ostravském kraji je 16 měst s 10 000 a více obyvateli, což znamená urbanizaci ve výši 67 %.

Ekonomickou strukturu Ústeckého kraje charakterizuje dnes podíl 3,8 % ekonomiky činných v zemědělství, lesnictví a rybolovu (podle mezinárodní klasifikace, avšak jen v podnikatelské sféře a bez malých závodů), 33,5 % činných v průmyslových podnicích, 9,2 % ve stavebnictví a 53,5 % v ostatních odvětvích, představujících zhruba tercierní sféru. V Ostravském kraji připadá na primérní sektor 3,2 %, na průmysl 47,5 % na stavebnictví 6,7 % a na ostatní odvětví 42,6 % činných. Oba kraje tedy mají značně nižší podíl pracujících v zemědělství, lesnictví a rybolovu než v úhrnu České republiky (5,9%), ale vyšší podíl činných v průmyslu (v ČR 38,2 %); rovněž tak ve stavebnictví (ČR 5,9 % a rozdílně od zastoupení pracujících v tercierní sféře (ČR 48,7 %).

Oba kraje mají mladší obyvatelstvo než má Česká republika. Zastoupení dětí mladších 15 let je v nich 18,1, resp. 18,5 % proti 17,4 % v České republice, podíl mladších 15 let je v nich 18,1, resp. 18,5 % proti 17,4 % v České republice, podíl obyvatelstva v produkčním věku 15 - 59 let v nich je 65,87 % resp. 65,3 % proti 64,6 % v celostátním průměru, a podíl obyvatelstva staršího 60 let byl koncem roku 1997 pouze 16,2 % resp. 16,8 % proti republikovým 18,0 %.

Dlouhodobá retrospektiva jejich populačního vývoje 1869 - 1991 byla v obou krajích příznivější než byl vývoj na celém území dnešní České republiky. Platilo to již v etapě druhé průmyslové revoluce v našich zemích 1869 - 1900, kdy na území dnešní České republiky počet obyvatel vzrostl o 24,0 %, ale v Ústeckém kraji o 53,9 % a v Ostravském kraji o 40,0 %. V dalším třicetiletém období 1900 - 1930, zahrnujícím i prvou světovou válku, kdy počet obyvatelstva českých zemí vzrostl o 13,9 %, v Ústeckém kraji se počet obyvatelstva zvýšil o 16,5 %, ale v Ostravském kraji dokonce o 25,3 %. Důležité období 1930 až 1950, zahrnující etapu ekonomické krize třicátých let, ale především důsledky druhé světové války včetně odsunu německého obyvatelstva, kdy české země vykázaly úbytek 16,7 % obyvatel, Ústecko ztratilo 34,1 % a Ostravsko 12,8 % někdejších obyvatel. U obou totiž šlo oblast s dřívějším vyšším podílem německé menšiny, jejíž odsun znamenal i značné demografické oslabení, což platilo především pro Ústecký kraj. Posledních třicet let demografického vývoje 1961 až 1991, kdy v České republice přibývalo 7,6 % obyvatel, znamenalo pro Ústecký kraj už zpomalení přirozené reprodukce i přistěhovalectví, takže počet obyvatel se zvýšil jen o 5,3 %. Ostravský kraj však zůstal ještě na vysoké reprodukční hladině s přírůstkem 24,3 % obyvatelstva.

Analýza demografického profilu obou krajů vykazovala za období 1991- 1997 v Ústeckém kraji přirozený úbytek 1 145 oby-

vatel, ale migrační přírůstek 2 275 obyvatel, v Ostravském kraji však kromě přirozeného úbytku 5 414 obyvatel i úbytek migrační ve výši 2 451 obyvatel. Pro oba kraje bylo typické, že - podobně jako v celém státě - města nad 10 000 obyvatel vykázala všude migrační úbytky, kdežto vývoj v malých obcích byl příznivější. Přirozená reprodukce 1995 - 1997 byla vyšší než v celostátním úhrnu: plodnost žen ve věku 15 - 49 let znamenala v Ústeckém kraji 36,4 živě narozených dětí na tisíc žen ročně, v Ostravském kraji 37,0, což bylo v obou případech více než v republikovém úhrnu (34,8 dětí). Proti tomu úmrtnost je v obou krajích vyšší a naděje dožití čili střední délka života je nižší: v Ústeckém kraji byla v letech 1991 - 1995 pouze 70,7 let, což je ukazatel nejnižší ze všech krajů republiky. Na Ostravsku byl ukazatel naděje dožití 71,7 roku čili jen o málo nižší než 72,4 v České republice.

Rozmístění obyvatelstva podle velikostních skupin obcí bylo koncem roku 1997 v obou krajích odlišné od rozmístění na celém území státu. V Ústeckém kraji bydlelo v obcích do 2 000 obyvatel 17,9 % obyvatel a v Ostravském kraji 14,3 % proti 25,3 % v celostátním průměru. Proti tomu ve městech nad 10 000 obyvatel v Ústeckém kraji 66,1 % obyvatel a v Ostravském kraji 67,1 % proti 55,4 % v České republice. Zastoupení obyvatelstva bydlícího v obcích od 2 000 do 9 999 obyvatel tedy bylo v obou krajích výrazně nižší.

V současné době se česká společnost nachází v etapě dramatického ekonomického i demografického útlumu. Jeho překonání vyžaduje znát podmínky a potenciál vitality společnosti. Na prvním místě je to obyvatelstvo, jeho struktura a reprodukce. Platí to retrospektivně, ale především perspektivně. Proto se zpracovávají střednědobé a dlouholeté projekce a prognózy ze všech oblastí života společnosti.

Významnou součástí analýzy jsou proto i projekce budoucího vývoje obyvatelstva pro období 1995 až 2010 s pětiletými hori-

zonty 2000 a 2005. Projekce obyvatelstva vypočtené Terplanem v roce 1997 předvídají, že počet obyvatelstva bude klesat jako pokračování současného vývoje ve všech krajích České republiky, v tom i v obou sledovaných. V roce 2010 se očekává, že počet obyvatelstva Ústeckého kraje klesne na 808 350 (-2,0 % proti roku 1995), Ostravského kraje na 1 254 450 (- 2,7 %). U obyvatelstva České republiky se očekává snížení počtu na 10 068 300 (- 2,5 %).

Protože populační základna určuje a bude určovat demografický i ekonomický vývoj také jednotlivých krajů a okresů, jsou všechny demografické projekce za tato území nejen užitečná, ale přímo nezbytná.

Prohlubování poznatků o vazbách demografické, ekonomické a vzdělanostní reprodukce je proto trvalým požadavkem prognostických úvah o budoucím vývoji naší společnosti na přelomu tisíciletí i v dalším jeho decennii.

Kromě textové analýzy včetně analytických tabulek, má každá publikace bohatou tabulkovou a grafickou přílohu. Tabulky obsahují údaje nejen za kraj a jeho okresy, ale také za všechna města a obce v kraji. Grafická část zahrnuje kartogramy o stavu a vývoji obyvatelstva rovněž nejen za kraj a okresy, ale také zde jsou některé kartogramy podle obcí. Takový územní detail nebyl z demografické statistiky dosud za sle-

dované charakteristiky vývoje obyvatelstva publikován. Obě publikace tak představují nejen podrobnou dokumentaci reprodukce a stavu obyvatelstva v kraji, ale nezbytný nutný výchozí statistický základ pro další úvahy o budoucím rozvoji příslušného regionu.

Vladimír Srb

- 1) Obyvatelstvo jako jeden z faktorů územního rozvoje na příkladu Ústeckého kraje. Praha 1998, Terplan, a.s., 32 s., tabulky, grafy.
- 2) Obyvatelstvo jako jeden z faktorů územního rozvoje Ostravského kraje. Praha 1998, Terplan, a.s., 38 s., tabulky, grafy.